

TOPELIUKSEN SATUJEN SUOMALAISUUSKUVAT

Kandidaatintutkielma

Maiju Hiiri

Suomen kieli

Kielten laitos, Jyväskylän yliopisto

2015

Tiedekunta – Faculty Humanistinen tiedekunta	Laitos – Department Kielten laitos
Tekijä – Author Maiju Hiiri	
Työn nimi – Title Topeliuksen satujen suomalaisuuskuvat	
Oppiaine – Subject Suomen kieli	Työn laji – Level Kandidaatintutkielma
Aika – Month and year Toukokuu 2015	Sivumäärä – Number of pages 21
<p>Tiivistelmä – Abstract</p> <p>Tutkin, millaisia kuvia suomalaisuudesta nousee esiin Topeliuksen saduissa. Aihe on kiinnostava, sillä suomalaisuus on aina ajankohtainen teema ja Topeliuksen saduissa on paljon vanhoihin suomalaisiin uskomuksiin perustuvia asioita sekä Suomeen liittyvää sanastoa. Tutkimuskysymykseni ovat: Millaisia kuvia suomalaisuudesta nousee esille? Miten leksikaalisilla valinnoilla ja eksperientiaalisilla lausetyypeillä rakennetaan suomalaisuuskuva?</p> <p>Hyödynnän tutkimuksessani M. A. K. Hallidayn systeemis-funktionaalista kieliteoriaa. Tarkempi näkökulmani on ideationaalinen metafunktio ja sen eksperientiaalinen alametafunktio. Hallidayn mukaan on olemassa kolme metafunktiota, jotka säätelevät kielen muotoa. Yksi niistä on ideationaalinen eli representatiivinen, joka kuvaa kielen avulla kokemus- ja mielikuvitusmaailmoita. Eksperientiaaliseen alametafunktioon kuuluvat leksikaalisten eli sisältösanojen sekä maailmaa konstruoivien eksperientiaalisten lausetyyppien tarkastelu. (Shore 2012a: 146–147.)</p> <p>Aineistonani on Irja Lappalaisen vuonna 1990 tekemä suomennos <i>Topeliuksen satuaarteet</i>. Valitsin sadut <i>Sampo Lappalainen</i> ja <i>Koivu ja tähti</i>. Analysoin näitä satuja eksperientiaalisen metafunktion avulla siten, että suomalaisuusteema on koko ajan mukana.</p> <p>Tutkimustuloksena sain selville, että Topeliuksen satujen suomalaiset ovat isänmaallisia ja Jumalaan uskovia. He ovat myös päämäärätietoisia ja ottavat vastaan suuria haasteita jopa uhkarohkeastikin. Oma koti ja kotiseutu ovat tärkeitä suomalaisille. He kaipaavat kotiin ja korostavat oman kotiseudun erityisyyttä.</p> <p>Tutkimustuloksia voidaan soveltaa esimerkiksi opetuksessa: oppilaat voivat pohtia, millaista suomalaisuutta Topeliuksen sadut edustavat heille.</p>	
Asiasanat – Keywords sanasto, suomalaisuus	
Säilytyspaikka – Depository Kielten laitos, suomen kieli	
Muita tietoja – Additional information	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 AIEMMAT TUTKIMUKSET	3
3 M. A. K. HALLIDAYN SYSTEEMIS-FUNKTIONAALINEN KIELITEORIA	4
3.1 Kieliteorian lähtökohdat	4
3.2 Eksperientiaalinen metafunktio	5
3.2.1 Eksperientiaaliset lausetyypit	5
3.2.2 Leksikaaliset valinnat	6
4 TOPELIUS JA HÄNEN SATUNSA	8
5 ANALYYSI SADUSTA SAMPO LAPPALAINEN	9
5.1 Eksperientiaaliset lausetyypit	9
5.2 Leksikaaliset valinnat	11
6 ANALYYSI SADUSTA KOIVU JA TÄHTI	14
6.1 Eksperientiaaliset lausetyypit	14
6.2 Leksikaaliset valinnat	16
7 PÄÄTELMÄT	18
LÄHTEET	20

1 JOHDANTO

Sadut ovat kiinnostavia tekstejä paitsi lapsille, myös aikuisille, sillä niissä on paljon sellaista, mitä ei välttämättä tule ajatelleeksi ellei varta vasten pysähdy miettimään. Saduilla on paljon vaikutusta ihmisiin, sillä ne ovat luonteeltaan usein opettavaisia. Niiden sanoma halutaan uskoa ja niistä halutaan löytää erilaisia merkityksiä. Ne elävät pitkään ja kulkevat sukupolvelta toiselle. Satujen lisäksi suomalaisuus on teemana aina ajankohtainen asia, joten päätin alkaa tutkia Topeliuksen satujen suomalaisuutta.

Suomalainen satukirjallisuus on syntynyt 1800-luvun puolessa välissä. Niihin aikoihin aloitaneen Zacharias Topeliuksen sadut ja satunäytelmät ovat suosiossa jatkuvasti. Hänen tuotantonsa isänmaallisuus, lempeä uskonnollisuus ja lasten tarpeiden huomioiminen ovat palanneet arvostukseen nykypäivänä. (Pihljerta 1997: 5.) Juuri tämä arvostus luo Topeliuksen tuotannolle merkittävät puitteet vaikuttaa lukijoihin.

Topeliuksen sadut kiinnostavat minua, sillä useimmissa niissä on todella koskettava tarina. Suomalaisuutta on kiinnostava tutkia, sillä saduissa on vanhoihin suomalaisiin uskomuksiin perustuvia asioita. Kuinka suomalaisuus näkyy näissä koskettavissa tarinoissa? Millä kielen keinoilla suomalaisuus nousee esille? Tutkin Irja Lappalaisen vuonna 1990 ruotsinkielisten alkuperäistekstien pohjalta tekemää käännöstä. On kiinnostavaa tutkia, kuinka suomalaisuuskuva näkyy suomenruotsalaisen kirjailijan satujen suomenkielisissä käännöksissä.

Tutkimukseni tavoitteena on selvittää, millainen kuva suomalaisuudesta muodostuu Topeliuksen saduissa. Olen asettanut tutkimukselleni seuraavat tutkimuskysymykset: Millaisia kuvia suomalaisuudesta nousee esille? Miten leksikaalisilla valinnoilla ja eksperientiaalisilla lausetyypeillä rakennetaan suomalaisuuskuva? Etsin vastauksia kysymyksiini hyödyntämällä M. A. K. Hallidayn systeemifunktionaalista kieliteoriaa. Keskityn ideationaaliseen näkökulmaan ja sen eksperientiaaliseen alametafunktioon.

Valitsin aineistokseni Topeliuksen satuaarteet -teoksesta sadut Koivu ja tähti sekä Sampo Lappalainen, sillä niissä on paljon Suomeen liittyvää sanastoa, kuten isänmaa, koivu ja Hiisi. Näiden satujen miljöönä on Suomi, ja Sampo Lappalaisen tarkemmin Lappi. Aineistonani on kaksi satua, sillä mielestäni on kiinnostavaa tutkia pientä aineistoa perusteellisesti. Suomalaisuuskuvan syntymiseen vaikuttavia tekijöitä on nimittäin paljon. Valitsemani Topeliuksen saduista tehty käännös ei ole uusi, ja sen sanastossa onkin tämän vuosikymmenen silmin vanhahtavia piirteitä. Se sopii kuitenkin tutkimukseeni, sillä tarkoitukseni ei ole tutkia nykypäivän asioita tai näkökulmia.

Yksi tuoreimmista käännöksistä on esimerkiksi Kirsti Mäkisen *Topeliuksen lukemisia lapsille* vuodelta 2013 (Lasten Parhaat Kirjat 2013).

Lappalaisen teoksen *Topeliuksen satuaarteet* satujen alkuperäiset, Topeliuksen kirjoittamat sadut ovat ilmestyneet vuosina 1847 – 1892. Koivu ja tähti (Björken och stjernan) on ilmestynyt vuonna 1852 ja Sampo Lappalainen (Sampo Lappelill) vuonna 1860. Lappalaisen vuoden 1990 suomennos karsii sen ajan vanhoja piirteitä. Lappalainen on myös poistanut juonen kannalta epäolennaisia kohtauksia. (Lappalainen 1990: 5–7.)

Tutkielmani rakenne etenee siten, että luvussa kaksi käyn läpi aiempaa tutkimusta aiheesta. Luvussa kolme esittelen lyhyesti M. A. K. Hallidayn systeemifunktionaalisen kieliteorian sekä tilannekontekstin ja ideationaalisen metafunktion eksperientiaalisen näkökulman. Neljännessä luvussa kerron lyhyesti Topeliuksesta. Tässä luvussa myös kuvaan Topeliuksen saduista valitsemani aineiston. Luvussa viisi analysoin satua Sampo Lappalainen ja luvussa kuusi satua Koivu ja tähti. Seitsemännessä luvussa kerron päätelmistä, jotka nousivat analyysien pohjalta.

2 AIEMMAT TUTKIMUKSET

Topeliuksen satuja on tutkinut muiden muassa Päivi Jokela Pro gradu -tutkielmassaan *Topeliaaninen lapsuus* (2000). Hän tutkii Topeliuksen rakentamia kriteerejä hyvästä lapsesta ja hyvästä kansalaisesta. Sukupuoliroolit, työnteko, isänmaa ja Jumala ovat hänen näkökulmansa. Hän käyttää tutkimuksessaan diskurssianalyttistä tekstianalyysia ja tarkastelee myös kohdetekstinsä *Lukemisia lapsille I-VIII* aikakauden kontekstia. (Jokela 2000.)

Jokelan tutkimustuloksista käy ilmi, että Topelius on yhtenäistänyt Suomen kansaa tekstiensä avulla. Hän on luonut arvoja, kriteerejä ja tavoitteita, jotka ovat kansan yhteisiä. Kaikkien kansalaisten tulee keskittyä isänmaallisiin asioihin riippumatta ulkoisista tekijöistä. Tavoitteena on työtehtiä, rehellinen, Jumalaa kunnioittava ja isänmaallinen kansalainen. (Jokela 2000: 104–105.)

Toinen tutkimus, jossa on mukana suomalaisuus sekä Topeliuksen tuotantoa, on Päivi Rantasen väitöskirja *Suolatut säkeet, Suomen ja suomalaisten diskursiivinen muotoutuminen 1600-luvulta Topeliukseen* (1997). Rantanen tutkii, kuinka Suomea ja suomalaisia koskeva merkitysaines on saanut alkunsa sekä miten se on muotoutunut ja muuntunut. Hän seuraa diskursiivisten trendien uusintumista, muuttumista ja katkeamista. Aineistona hänellä on faktuaalisia, eksplisiittisesti Suomea ja suomalaisia käsitteleviä kansallisten tekstien valioita 1600-luvulta 1800-luvulle. (Rantanen 1997: 9–12.) Topeliuksen teoksista mukana on *Maamme-kirja (Boken on vårt Land)*, joka on ilmestynyt vuonna 1875 (Rantanen 1997: 199).

Rantasen tutkimuksen mukaan suomalaiset olivat itsenäisiä ja voimallisia 1600-luvulla. Toisten diskurssien mukaan he taas olivat passiivisia ja epäonnisia. Rantanen erottaa diskursiivisissa trendeissä kaksi murroskautta: ensimmäinen on 1700-luvun puolivälissä, jolloin kriittiset näkemykset haastoivat kansalliset suuruuskuvitelmat, ja toinen on vuoden 1809 jälkeen, jolloin Suomi jäi pois Ruotsin vallan alta ja siitä tuli Venäjän autonominen suuriruhtinaskunta. 1800-luvun lopun Suomi-kuva on työteliäisyyttä painottava. Oppikirjoissa opetettiin, kuinka kansa voisi työskennellä isänmaataan hyödyttävästi. Topeliuksen *Maamme-kirja* painottaa saamaa, ja tämä työteliäs Suomi-kuva on edelleenkin osa suomalaisuutta. (Rantanen 1997: 218–221.)

3 M. A. K. HALLIDAYN SYSTEEMIS-FUNKTIONAALINEN KIELITEORIA

3.1 Kieliteorian lähtökohdat

Systeemis-funktionaalissa teoriassa kielioppikuvaus jäsentyy merkityksen pohjalta, sillä kieli nähdään merkityspotentiaalina, jonka avulla voidaan tuottaa merkityksiä. Kielen muodot ja rakenteet ovat kuitenkin myös tärkeitä, sillä merkityksiä voi tuottaa ainoastaan merkityksellisillä sanoilla ja lauserakenteilla. Funktionaalisen kieliopin päämääränä on selvittää muotoihin ja rakenteisiin liittyviä tehtäviä sekä korostaa kielen tehtävää resurssina, joka tuottaa merkityksiä. (Shore 2014: 53.)

Hallidayn mukaan on olemassa kolme metafunktiota, jotka säätelevät kielen muotoa. Nämä metafunktiot ovat ideationaalinen, interpersoonainen ja tekstuaalinen. Interpersoonainen metafunktio viittaa siihen, kuinka kieltä käytetään sosiaalisten suhteiden luomiseen ja ylläpitämiseen sekä sanomisiin suhtautumiseen. Tekstuaalisen metafunktion kohde on kieli. Se tarkastelee tekstin koheesiokeinoja sekä teeman- ja informaationkulkua. Ideationaalinen metafunktio, jota on kutsuttu myös representatiiviseksi, kuvaa kielen avulla kokemus- ja mielikuvitusmaailmoita. (Halliday & Matthiessen 1999: 511–512; Shore 2012a: 146–148.)

Oman tutkimukseni kannalta ideationaalinen metafunktio on keskeisin. Se jakautuu Hallidayn mukaan kahteen metafunktioon, jotka ovat eksperientiaalinen ja looginen (Halliday & Matthiessen 1999: 511; Shore 2012b: 161). Tapahtumiin, toimintoihin ja tiloihin sekä niiden olioihin ja olosuhteisiin viitataan eksperientiaalisella metafunktiolla. Eksperientiaaliseen näkökulmaan liittyvät leksikaalisten eli sisältösanojen ja niiden välisten suhteiden tarkastelu sekä eksperientiaaliset lause-tyypit, jotka konstruoivat maailmaa. Olioiden ja tapahtumien yhdistelmiin viitataan puolestaan loogisella metafunktiolla. Lause- ja lausekekompleksit ovat tällaisia yhdistelmiä. (Halliday & Matthiessen 1999: 511; Shore 2012a: 147.)

Ala, osallistujaroolit ja kielen ilmenemismuodot ovat sellaisia abstrakteja muuttujia, joita Halliday käyttää kuvatakseen tilannekontekstia. Osallistujaroolit viittaavat tilanteen kannalta olennaisiin sosiaalisiin tai kielellisiin rooleihin ja ilmenemismuodot kielen tilanteiseen toimintaan: onko kieli esimerkiksi puhuttua vai kirjoitettua. Ala puolestaan viittaa toimintaan, joka sisältää tekstiä ja on jokin tietty sosiaalinen toimintamuoto. Halliday jakaa alan toiminnan alaan ja sisällön alaan. (Halliday & Hasan 1985: 12; Shore 2012a: 135.) Ala korreloi ideationaalisen metafunktion kanssa. Se kertoo, mistä puhutaan. Ideationaalisesta näkökulmasta tarkasteltuna ala viittaa siihen, että yksi

lauserakenteen kuvaus kertoo, mikä kieliopillinen prosessi on kyseessä. Kuvaus kertoo myös, kuka prosessiin osallistuu. (Ventola 2006: 102.)

3.2 Eksperientiaalinen metafunktio

3.2.1 Eksperientiaaliset lausetyypit

Kokemuksen lähtökohta on muutos. Kun jokin muuttuu, se heijastuu ihmisen tietoisuuteen. Kielioppi selittää kokemusta prosessiasetelman muodossa, jossa lause on olennainen osa kielioppia. Prosessi on jaettu kolmeen osaan: itse prosessi, tietyt ilmiöt prosessin osanottajina sekä muut ilmiöt, jotka liittyvät prosessiin kiinteästi. (Halliday & Matthiessen 1999: 512.)

Kokemuksen ilmiöt jaetaan ihmisen ulkopuolella ja ihmisen tietoisuudessa tapahtuviin. Ulkopuolella tapahtuvat ilmiöt voi nähdä ja kuulla. Ne ovat materiaalisia prosesseja. Tietoisuudessa tapahtuvat ilmiöt ovat ajatuksia, tunteita ja aistihavaintoja. Nämä mentaaliset prosessit ovat tyypillisiä tietoisille olennoille, kuten ihmisille. Kieli on osaltaan muodostamassa tätä kuviota. Kolmas kieliopin esittämä prosessi on käyttäytymisprosessi, jossa sisäiset tapahtumat ilmenevät ruumiillisena käyttäytymisenä, esimerkiksi tuijottamisena tai itkemisenä. (Halliday & Matthiessen 1999: 513–514.) Käyttäytymisprosessit ovat ”sekä että” -lausetyyppejä (Shore 2012b: 166). Käsittelen tätä tarkemmin tämän luvun lopussa.

Eksperientiaaliset lausetyypit heijastavat tekstin konstruoimaa maailmaa. Lausetyyppien tarkastelussa predikaattiverbi ja siihen kuuluvat välttämättömät lauseenjäsenet ovat keskiössä. Lausetyypistä käytetään myös sanaa prosessityyppi, jolloin ajallinen ulottuvuus painottuu. Eksperientiaaliset lausetyypit ovat materiaalisia, mentaalisia tai relationaalisia. Materiaaliset konstruoivat tekoja ja tapahtumia, mentaaliset ihmisen tietoisuutta ja relationaaliset suhteita. (Shore 2012b: 164.)

Materiaalinen lausetyyppi sisältää perinteisestä kieliopista tutut transitiivi- ja intransitiivilauseet, kun ne konstruoivat tekoja ja tapahtumia, jotka johtavat tai eivät johda kohteeseen tai tulokseen. Tämän lausetyypin lauseilla voidaan vastata kysymykseen, mitä tapahtui, tai selvittää, mitä joku tai jokin teki jollekulle tai jollekin. Ihmisen tietoisuutta rakentava kommunikaatioprosessi sekä mentaalinen lausetyyppi ovat oma prosessityypinsä. Tällaisia prosesseja ovat esimerkiksi verbit *kertoa*, *vastata*, *ajatella*, *pelätä* ja *nähdä*. Nämä poikkeavat perinteisistä transitiivilauseista, koska niissä lauseen toiminta ei vaikuta kohteeseen eli niiden avulla ei voida kysyä, mitä subjekti teki objektille. (Shore 2012b: 164–165.)

Materiaalisista lausetyypeistä voidaan erottaa materiaaliset transitiivi- ja intransitiivilauseet. Transitiivilauseissa objekti on reaalistuva kohde tai tulos – intransitiivilauseissa puolestaan ei ole

objektia. Näistä lauseista on edelleen erotettavissa alatyyppejä. Materiaalisten lisäksi myös mentaalista lausetyypeistä voidaan erottaa alatyyppejä. (Shore 2012b: 165.) Esimerkiksi jako tunnetta, havaintoa ja tiedontilaa ilmaiseviin verbeihin on ISK:n tekemä jako mentaalisisista verbeistä (ISK 2005 § 445). Jokaisen prosessin kanssa esiintyy osanottajia. Mentaalisissa on usein se, joka tietää tai ajattelee, sekä persoonapronomini *hän*. Yhteistä kaikille prosesseille on se, että niissä on yksi osanottaja, joka tekee prosessista prosessin – ilman sitä prosessia ei olisi. (Halliday & Matthiessen 1999: 516–517.)

Relationaalinen eli suhdelausetyyppi muodostaa kolmannen kattokategorian materiaalisen ja mentaalisen ohella. Suhdelauseet kuvaavat kahden olion välistä suhdetta. Suhde voi olla myös olion ja olosuhteen välinen. Suhdelauseissa esiintyy usein joko *olla*-verbi tai muu verbi, joka rakentaa suhteita. Suhdelauseista on myös olemassa erilaisia alatyyppejä. Olion ja olosuhteen välinen suhde tarkoittaa sitä, että olio sijoittuu johonkin paikkaan tai tilaan. Tämä suhde muodostaa suhdelausetyypin alatyypin: olosuhdelausetyypin. Tämän lausetyypin erikoistunut alatyypin puolestaan on eksistentiaalilause, jonka erikoistunut alatyypin taas on omistuslause. (Shore 2012b: 165.)

Jotkut lausetyypit sisältävät piirteitä useasta kategoriasta. Ne ovat ”sekä että” -lausetyyppejä. Tällaisia ovat esimerkiksi kommunikaatioprosessit, sillä niissä on piirteitä sekä mentaalisisista prosesseista että materiaalisista prosesseista. Mentaalinen piirre on se, että täydennyksenä voi olla sellainen lause tai rakenne, joka ilmaisee referaattia, esimerkiksi: ”vastasin hänelle, että hän saa tulla milloin vain”. Materiaalinen piirre puolestaan on se, että temporaalista ulottuvuutta voidaan ilmaista adverbialilla, esimerkiksi ”vastasin hitaasti”. Kommunikaatioprosessi voi muistuttaa myös suhdeprosessia, esimerkiksi silloin, jos predikaattiadverbiaali on subjektin täydennys: ”homoseksuaalisuutta on sanottu synniksi”. *Homoseksuaalisuus* on subjekti ja predikaattiadverbiaali *synniksi* sen täydennys, sillä lause sisältää ajatuksen, että homoseksuaalisuus on yhtä kuin synti. Suhdelausetyypin eksistentiaalilauseilla voi puolestaan olla piirteitä materiaalisesta lausetyypistä: ”pihalla juoksi fasaaneja”. (Shore 2012b: 166.)

1.2.2 Leksikaaliset valinnat

Sanavalinnat kuvaavat tekstin sisältöä. Niiden avulla abstraktin lausekuvion merkitys tarkentuu. (Shore 2014: 55.) Sanasto kertoo, mitä alaa teksti käsittelee. Se kuvaa eri elämänalueita, esimerkiksi tiedemaailmaa ja arkielämää, ja niiden kohtaamista. Leksikaalisten valintojen tarkastelussa kiinnitetään huomiota sanojen järjestyneisiin merkityssuhteisiin. Näitä ovat meronymia, hyponymia, lähisynonymia ja antonymia. Meronymia viittaa osa–kokonaisuus-suhteeseen, hyponymia yläkäsite–alakäsite-suhteeseen ja antonymia vastakohtaisuussuhteeseen. (Shore 2012b: 163.)

Prosessien osanottajat ovat suhteessa leksikaalisiin valintoihin. Substantiivit on laajennettu sekä sanastollisesti että kieliopillisesti. Kun oliot on sijoitettu suhteessa aikaan ja paikkaan, ne on myös luokiteltu ja kuvailtu. Esimerkki tästä on ”nuo kaksi kivaa värikästä Honolulun kuvapostikorttia, jotka Sandy lähetti meille”. Kortit on luokiteltu postikorteiksi, postikortit kuvapostikorteiksi ja kuvapostikortit taas värikkäiksi ja kivoiksi. On myös määritetty, että niitä on kaksi ja täsmennetty *nuo*. (Halliday & Matthiessen 1999: 518.)

Analysoin satuja *Sampo Lappalainen* sekä *Koivu ja tähti* nimenomaan eksperientiaalisesta näkökulmasta. Tarkastelen satujen sanastoa ja lausetyyppejä. Luokittelen saduista eri lausetyyppejä: materiaalisia, mentaalisia ja relationaalisia. Tämän pohjalta nostan esimerkkejä, joita analysoin. Samoin luokittelen sanastoa järkeviin kokonaisuuksiin. Analysoin sanastoa esimerkkien pohjalta.

4 TOPELIUS JA HÄNEN SATUNSA

Zacharias Topelius syntyi 14.1.1818 Uusikaarlepyyn lähellä. Hänestä käytetään myös nimeä Zacharis ja suomennettua muotoa Sakari. (Klinge 1998: 19.) Topelius loi satuihinsa luonteeltaan reippaita ja aloitteellisia lapsia. Tällä positiivisella luonteenmuodostuksella hän vahvisti kasvatuksen ja oppimisen kokonaisuutta. (Klinge 1998: 25). Topelius sai satusedän leiman, ja häntä on arvostettu juuri satujen ansiosta, vaikka hän oli myös journalisti, professori ja yhteiskunnallinen toimija. Saduissa piilevä moraalinen ja pedagoginen sanoma sekä Topeliuksen oma moraalinen ja patrioottinen vaikutus olivat merkittäviä. Topelius kuoli 12.3.1898. (Klinge 1998: 34–35.)

Topelius kirjoitti sekä toimintasatuja että ajatussatuja. Ajatussadut vievät lukijan usein menneisyyteen tai tulevaisuuteen. Toimintasadut puolestaan voivat heijastaa lukijalle ikivanhaa kansainvälistä traditiota tai kotoista kansansatua. Topeliuksen saduissa esiintyy haltioita ja hiisiä, kuten kansantarinoissa. (Lappalainen 1990: 6.) Topeliuksen ruotsinkielisiä teoksia on käännetty muun muassa suomeksi, tanskaksi, englanniksi, saksaksi, islanniksi, rankaksi, viroksi ja venäjäksi (Klinge 1998: 36).

Käytän tutkimuksessani aineistona kahta Topeliuksen satua: Sampo Lappalainen sekä Koivu ja tähti. Sampo Lappalainen kertoo Lapissa asuvasta kastamattomasta pikkupojasta. Hän uhmaa vanhempiaan ja lähtee yksin poroajelulle yöllä. Sampo Lappalainen päätyy Hiiden, tunturien kuninkaan, tunturille. Siellä häntä uhkaa vaara joutua Hiiden tai muiden petojen syömäksi. Hän hyppää kultasarvisen poron selkään, ja tämä vie hänet pappilaan, jossa hän saa kasteen ja on siten turvassa Hiideltä.

Koivu ja tähti kertoo koskettavan tarinan tytön ja pojan kotimatkasta sodan jälkeiseen Suomeen. Sisarukset on siirretty vieraaseen maahan, eivätkä he muista kodistaan muuta, kuin että pihalla kasvaa suuri koivu, jonka lehvien välistä loistaa tähti. Jumala ja nämä tuntomerkit apunaan he lähtevät etsimään kotiaan. Vanhemmille syttyy suuri ilo, kun heidän kuopuksensa lopulta löytävät perille.

5 ANALYYSI SADUSTA SAMPO LAPPALAINEN

5.1 Eksperientiaaliset lausetyypit

Analysoin sadusta lausetyyppejä, jotka näkyvät alla olevassa taulukossa (taulukko 1). Lausetyyppejä on suhteessa suunnilleen yhtä paljon: materiaalisissa ja mentaalisisissa on enemmän vaihtelua, kun taas relationaalisissa toistuu runsaassa käytössä oleva *olla*-verbi.

Taulukko 1. Sadussa Sampo Lappalainen esiintyviä lausetyyppejä.

Materiaaliset lausetyypit	Mentaaliset lausetyypit	Relationaaliset lausetyypit
painua	pohtia	olla (yleinen)
kutsua	nähdä	kekottaa
liekuttaa	kuulla	tulla (kuninkaaksi)
kastaa	kertoa	himertää
viedä	asua	kohota
tehdä	sanoa	ilmestyä
tuoda	muistaa	
tanssia	varttua	
lasketella	äkätä	
valjastaa	tietää	
tupruta	mieltää	
viilettää	ajatella	
siunata	tuumiskella	
ajaa/ ajella	pelätä/ pelästyä	
hotkia	kysyä	
osoittaa	pitää	
ryömiä	nukkua	
pujahtaa	hätäillä	
juosta/ juoksennella	huomata	
näyppiä	istua	
keikahtaa	viettää	
suistua	katsoa	
kömpiä	puhua	
jäätyä	merkitä (rikkautta)	
vieriä	erottaa	
kavuta		
hypätä		

Satu Sampo Lappalainen sisältää kaikkia lausetyyppejä. Muun muassa verbit *valjastaa* (esimerkki 1) ja *keikahtaa* (esimerkki 2) ilmentävät materiaalisia prosesseja.

1) – – oli hänellä myös oma pikku poro, jonka hän valjasti ikioman pulkkansa eteen.

Transitiivinen lause vastaa kysymykseen, mitä Sampo teki porolle. Vastaus on: hän valjasti sen. Sampo on vasta seitsemänvuotias mutta hallitsee jo poronhoitoon liittyviä asioita.

2) Liukkaassa luisussa pulkka äkkiä keikahti kumoon, ja Sampo suistui suinpäin kinokseen.

”Pulkka keikahti kumoon” on materiaallinen intransitiivilause. Se vastaa kysymykseen, mitä tapahtui. *Pulkka* on lauseen subjekti. Sampo ei siis ajanut pulkkaa kumoon, vaan se keikahti itse. Sammon ajotaito olisi saanut erilaisen arvon, jos hän itse olisi ollut lauseen subjekti.

Mentaalisia prosesseja ilmentävät esimerkiksi verbit *pohtia* (esimerkki 3) ja *nähdä* (esimerkki 4).

3) Sampo pohti asiaa koko päivän ja puolen yötä.

Pohtia-verbi ilmaisee Sammon tiedontilaa. Hän arvioi hyviä ja huonoja puolia mielessään, ennen kuin tekee päätöksen. Hän päättää lähteä katsomaan Hiittä riskeistä huolimatta. Tämä osoittaa, ettei hänen ajattelunsa ole vielä kypsää.

4) Olisi tosi jännittävää nähdä mokoma jättiläinen – tietenkin vain matkan päästä vilaukselta!

Nähdä-verbi viittaa havaintoon. Sampo haluaa nähdä Hiiden. Hän osoittaa suurta uhkarohkeutta saadakseen tämän havainnon ja siihen liittyvän kokemuksen. Materiaaliset lausetyypit antavat Sammosta sellaisen kuvan, että hän osaa tehdä sen, mitä ikinä hän aikookin. Jos jokin menee pieleen, vika ei ole hänessä itsessään (esimerkki 2). Mentaaliset puolestaan kuvaavat tajunnanvirtaa, jossa asia on tarkkaan harkittu mutta lopputulos vaikuttaa silti harkitsemattomalta. Vaikka siis Sampo miettisi asiaa kuinka pitkään, hän tulee silti valinneeksi uhkarohkean ja järjettömän vaihtoehdon.

Eri asioiden välille suhteita luovia suhdelausetyyppejä on paljon, esimerkiksi Lappia luonnehtiva lause (esimerkki 5):

5) – – Lappi kekottaa kuin suuri valkoinen yömyssy Suomen päälle.

Tässä lauseessa *olla*-verbi on korvattu *kekottaa*-verbillä. Sen sanoma on, että Lappi on Suomen pohjoisosassa ja että siellä on paljon lunta. *Päälaki* viittaa pohjoiseen ja *valkoinen* lumeen. Prosessi korostaa myös Lapin merkitystä, sillä se on koko Suomen yläpuolella. Seuraavat omistuslauseet puolestaan luovat suhteen Sammon ja hänen omistamiensa asioiden välille (esimerkki 6):

6) Sammolla oli ikiomat sukset – – ja oli hänellä myös oma pikku poro – –

Suksiin liittyvästä omistuslauseesta voidaan päätellä hiihdon ja suksien omistamisen tärkeys. On tärkeää, että lapsi saa omat sukset, jotta hän pääsee hiihtämään mahdollisimman paljon. Hiihto kuuluu suomalaisuuteen. Poroon liittyvä omistuslause taas kertoo vain lappilaisista – ei kaikista suomalaisista. Poronhoito on merkittävä elinkeino Lapissa sekä Pohjois-Suomessa (Craft Museum of Finland 2015b). Poron omistaminen on osa lappilaisuutta.

7) Minusta Sampo on paljon parempi nimi, sanoi isä äikeissään. – Sampo merkitsee rikkautta, äläkä sinä äiti häpäise sitä nimeä! Meidän Sammosta tulee lappalaisten kuningas, ja hän on kerran hallitseva yli tuhatta poroa ja viittäkymmentä lappalaiskotaa. Saatpa nähdä, eukkoseni, saatpa nähdä!

”Sammosta tulee lappalaisten kuningas” (esimerkki 7) on tuloslause, sillä substantiivilauseke on elatiivimuodossa ja lauseessa on substantiivilauseketta luonnehtiva predikatiivi (ISK 2005 § 904). Tuloslause muodostaa suhteen Sammon ja lappalaisten kuninkaan välille. Sammon isä toivoo, että Sampo saavuttaisi korkean aseman. Tämä antaa tietyn käsityksen suomalaisuudesta: suomalaiset pyrkivät menestykseen. ”Sampo on paljon parempi nimi” (esimerkki 7) puolestaan luonnehtii Sammon nimeä. Menestyksen avaimet ovat nimessä. Tämä kuvaa käsitystä siitä, että nimellä on väliä: se ratkaisee, millaiseen asemaan ihminen päätyy. Nimen valinnan taustalla heijastuvat myös Sammon vanhempien tavoitteet ja arvostukset.

5.2 Leksikaaliset valinnat

Olen ryhmitellyt sadun sanastoa alla olevan taulukon (taulukko 2) mukaisesti. Analyysini perustuu aihekohtaiseen ryhmittelyyn.

Taulukko 2. Sadussa Sampo Lappalainen esiintyvää sanastoa.

Lappi	Lumi ja talvi	Kristinuskko ja kirkko
lappalainen	tupruta	kristitty
poro	kinos	kastaa
tunturi	lumihanki	kastemalja
komsio	nietos	pappi
revontulet	pyryttää	pappila
(lappalais)kota	lumiaavikko	Isä
porontaljavuode	lumipilvi	Poika
tunturi	jääpuikko	Pyhä Henki
peski (poronahasta tehty turkki)	sulaa	Jumala
	lumimyrsky	Jumalan valtakunta
		Herra
		seimi

Sadussa on paljon Lappiin liittyvää sanastoa, kuten *lappalainen*, *poro*, *tunturi*, *komsio*, *revontulet*, *kota* ja *porontaljavuode*. Komsio tarkoittaa vauvan kantokoppaa, jota saamelaiset käyttävät (Craft Museum of Finland 2015a). Lisäksi sadussa on lumisanastoa: *lumi*, *tupruta*, *kinos*, *lumihanki*, *nietos*, *pyryttää* ja *lumiaavikko*. Erityinen huomio sanaston tarkastelussa on se, että sadussa on mukana *jääkarhu*, vaikkei Suomessa tai Lapissa ole sellaisia. Satuun kuuluvia taruolentoja ovat *Hiisi*, *peikko*, *haltia* ja *taikaporo*. Suomen Lappiin ja talveen liittyvän sanaston lisäksi Sampo Lappalaisessa on kristinuskoon ja kirkkoon liittyvää sanastoa, kuten *kristitty*, *kastaa*, *pappi*, *Isä*, *Poika*, *Pyhä Henki* sekä *Jumalan valtakunta*.

Sadussa sekoittuvat uskontoon ja taikauskoon perustuvat sanat. Hiisi nähdään pahana, pako-noita vainoavana hirviönä ja Jumala kristittyjen pelastajana. Jumala ja Hiisi ovat siten toistensa antonyymeja, eli ne ovat vastakohtaisuussuhteessa. Hiidestä käytetään kaikesta huolimatta nimitystä *tunturien kuningas*. Sana *kuningas* antaa sellaisen vaikutelman, että Hiisi on arvostettu. Sadun henkilöiden arvostus Hiittä kohtaan nousee pelon kautta. He pelkäävät kastamattomien puolesta, sillä Jumala ei suojele näitä. Tämä ilmenee esimerkiksi (8):

8) – Väisty, sinä yön ja talven kuningas! Tämän lapsen kanssa sinulla ei ole enää mitään tekemistä! Jumalan armon aurinko valaisee nyt Sampo Lappalaista, eikä hän ole enää sinun vaan Jumalan valtakunnan oma!

Lappi ja Suomi ovat meronymiassa keskenään: Lappi on osa Suomea. Runsas Lappi-aiheinen sanasto korostaa Lappia Suomeen nähden. Sanastosta näkyy, että kirjoittaja on halunnut tutustuttaa

ihmiset lappilaisiin perinteisiin tuomalla mukaan sanastoa, joka on tuttua vain lapissa asuville, kuten *komsio*. Toisaalta mukaan on mahtunut stereotyyppisiä käsityksiä Lapista, kuten että siellä asuu jääkarhuja. Lumisanasto puolestaan liittyy koko Suomeen, mikä vahvistaa käsitystä Lapista osana Suomea.

6 ANALYYSI SADUSTA KOIVU JA TÄHTI

6.1 Eksperientiaaliset lausetyypit

Analysoin sadusta lausetyyppejä, jotka näkyvät alla olevassa taulukossa (taulukko 3). Lausetyyppejä on, kuten Sampo Lappalaisessa, suhteessa suunnilleen yhtä paljon: materiaalisissa ja mentaalisis- sa on enemmän vaihtelua, ja relationaalisissa toistuu runsaassa käytössä oleva *olla*-verbi.

Taulukko 3. Sadussa Koivu ja tähti esiintyviä lausetyyppejä.

Materiaaliset lausetyypit	Mentaaliset lausetyypit	Relationaaliset lausetyypit
riehua	kaivata	olla (yleinen)
raunioittaa	ikävoidä	ilmestyä
tuhota	ajatella	tehdä (iloiseksi)
hätää	nähdä	
kulkea	vallita	
vaeltaa	käsittää	
samota	toivoa	
tarpoa	tietää	
kantaa	varttua	
soutaa	kyetä	
halata	sanoa	
syödä	rakastaa	
juoda	muistaa	
pystyttää	unohtaa	
raivata	luottaa	
ripustaa	uskoa	
viedä	kuulla	
paeta	vastata	
palata	ajatella	
	surra	

Sadussa Koivu ja tähti on sekä materiaalisia, mentaalisia että relationaalisia lausetyyppejä. Materiaalisia prosesseja ilmentää esimerkiksi seuraava virke (esimerkki 9):

9) Sota riehui maassa, raunioitti kyliä ja kaupunkeja, tuhosi viljavainioita ja häiti ihmisiä pois kotoaan.

Riehua-verbi on tässä virkkeessä intransitiivinen ja *raunioittaa*-, *tuhota*- sekä *hätää*-verbit transitiivisia. Sota nähdään tietoisena tekijänä, jonka uhreja suomalaiset ovat. Suomalaiset alistuvat sodalle, koska eivät voi tehdä sille mitään.

Muita materiaalisia prosesseja ilmentävät esimerkiksi verbit *kulkea* ja *vaeltaa* (esimerkki 10):

10) Sisarukset kulkivat eteenpäin – – ” ”Näin he vaelsivat pitkään, pitkään.”

Nämä materiaaliset intransitiivilauseet kuvaavat eteenpäin liikkumista. Lapset ovat sisukkaita ja pyrkivät eteenpäin, vaikka olisi kuinka rankkaa hyvänsä. Heillä on suomalainen, päämäärätietoinen luonne.

Mentaalista prosessia ilmentävä verbi, joka voimakkaimmin nousee esiin tekstistä, on *kaivata* (esimerkki 11):

11) – Meillä on kaikkea yltäkyllin, mutta siitä huolimatta me kaipaamme kotiin.

Sadussa käytetään toisinaan *kaivata*-verbin synonyymia *ikävöidä* (esimerkki 12):

12) Mutta vaikka heillä oli kaikkea yllin kyllin, he sydämensä sopukassa ikävöivät isäänsä ja äitiään ja kaipasivat yötäpäivää kotiin.

Kaivata ja *ikävöidä* ovat erittäin tunnepitoisia verbejä. Niiden käyttö yhdessä, paitsi auttaa vähentämään toistoa, myös luo voimakkaamman tunteen. Kaipaus päästä kotiin kuvaa hyvin suomalaista luonnetta: kotiin pääsemisen vuoksi ollaan valmiita taivaltamaan vaikka pitkiä matkoja. Tunteiden ohella lasten tiedontilat vahvistavat käsitystä suomalaisten kaipuusta kotia ja kotimaata kohtaan (esimerkki 13):

13) Ajattelen vain kotia.

Koti täyttää ajatukset niin pitkäksi aikaa, että sinne päästään.

14) – Näetkö? Koivun alla on kaksi pientä ristiä, poika sanoi.

Tämä olosuhdeprosessi (esimerkki 14) kuvastaa sitä, että haudat on sijoitettu henkilökohtaisesti tärkeään paikkaan: koivun läheisyyteen.

15) – Te kuljitte etsien koivua: isänmaata. Ja te etsitte tähteä: ikuisuutta. Oikein. Olkoon isänmaa työnne ja rakkautenne kohde, ja tähti viitoittakoon teille tien koko elämänne ajan!

Sadun mukaan koivu symboloi isänmaata (esimerkki 15). Hautojen sijainnista voidaan siis päätellä myös isänmaan rakkautta. Suhdeprosessi ”olkoon isänmaa työnne ja rakkautenne kohde” (esimerkki 15) kuvastaa sitä, että isänmaan rakkauden lisäksi suomalaisella tulee olla nöyrä asenne isänmaata kohtaan: hänen tulee antaa kaikkensa sen hyväksi.

6.2 Leksikaaliset valinnat

Olen ryhmitellyt sadun sanastoa alla olevan taulukon (taulukko 4) mukaisesti. Analyysini perustuu aihekohtaiseen ryhmittelyyn.

Taulukko 4. Sadussa Koivu ja tähti esiintyvää sanastoa.

Luonto ja ympäristö	Uskonto	Koti ja perhe
koivu	Jumala	isä
oksa	enkeli	äiti
pikkulintu	synti	veli
metsä	virsi	sisar
marja	helluntai	perheenjäsen
lähde	aamen	lapsi
sammalmätäs		pirtti
harju		tupa
joki		kotikartano
järvi		talo
puu		mökki
lehti		veräjä
lehvä		pihatanhua
maisema		talli
tasanko		koti-ikävä
maa		
kukkula		
ranta		

Sadussa Koivu ja tähti esiintyy runsaasti luontoon ja ympäristöön liittyviä sanoja, kuten *koivu*, *pikkulintu*, *metsä*, *marja*, *lähde*, *sammalmätäs*, *harju*, *joki* ja *järvi*. Lisäksi siinä on uskonnollista

sanastoa, esimerkiksi *Jumala* ja *enkeli*. Luonnon ja uskonnon ohessa leksikaalisissa valinnoissa painottuu kotiin liittyvä sanasto: *isä, äiti, veli, sisar, pirtti, kotikartano* ja *koti-ikävä*. Sanaa *koti* toistetaan sadussa monta kertaa. Myös keskenään synonyymit *kotimaa* ja *Suomi* tulevat esille useamman kerran. Toisto kuvastaa suomalaisten uskollisuutta kotia ja kotimaata kohtaan. Koti ja kotimaa ovat osa–kokonaisuus-suhteessa keskenään. Kun lapset pääsevät Suomeen, he tuntevat olevansa jo osittain kotona (esimerkki 16):

16) – Jumala kyllä meitä johdattaa. Ja nythän me jo olemme puoliksi kotona, sisarukset sa-noivat. – Niin mutta Suomi on suuri maa, muistutti talon väki.

Luontoon ja ympäristöön liittyvät sanat sekä uskonnolliset sanat rinnastuvat keskenään. Lisäksi kotisanasto, erityisesti perhesanasto, rinnastuu näihin kahteen sanastoon. Pikkulinnut ovat enkeleitä, jotka johdattavat lapsia kotiinpäin. Enkelit taas ovat lasten kuolleet sisarukset (esimerkki 17):

17) – Enkelit jotka ottivat pikkulinnun hahmon ja opastivat meidät kotiin ovat meidän isosis-ko ja isovehi, tietenkin!

Kaikki lasten matkalla tarvitsema syötävä ja juotava sekä lepopaikat ovat Jumalan antamia (esimerkki 18):

18) Eineekseen he söivät metsän hedelmiä ja marjoja, sammuttivat janonsa juomalla kirkasve-tisistä lähteistä ja nukkuivat yönsä pehmeillä sammalmättäillä. Ja ihmeiden ihme! – minne ikinä he tulivatkin, siellä oli aina jotain syötävää, ja missä tahansa he illan tullen pysähtyivät, siellä oli sopi-va leposija.

Satu antaa suomalaisuudesta sellaisen kuvan, että suomalainen selviytyy mistä vain, kun hä-nellä vain on uskoa sekä oma, rakas isänmaa.

7 PÄÄTELMÄT

Asettamani tutkimuskysymykset olivat: Millaisia kuvia suomalaisuudesta nousee esille? Miten leksikaalisilla valinnoilla ja eksperientiaalisilla lausetyypeillä rakennetaan suomalaisuuskuvaa? Valitsemani sadut ovat voimakkaasti isänmaallisia: niistä heijastuu uskollisuus isänmaata kohtaan. Saduissa ilmenee uskollisuutta myös omaa kotia ja kotiseutua kohtaan. Isänmaan lisäksi usko on tärkeää suomalaisille: usko Jumalaan auttaa heidät läpi vaikeistakin tilanteista. Leksikaalisilla valinnoilla ja eksperientiaalisilla lausetyypeillä rakennetaan suomalaisuuskuvaa muun muassa rinnastamalla tiettyjä sanoja toisiinsa sekä lauseen tekijän ja kohteen välisillä suhteilla.

Vastoinkäymisten ja haasteiden voittaminen kuuluu suomalaisuuteen. Tämä näkyy esimerkiksi sadun Koivu ja tähti materiaalisista prosesseista, joissa eteenpäin pyrkiminen luo vaikutelman vaikeiden asioiden kohtaamisesta päämäärätietoisesti. Tietynasteinen uhkarohkeus kuuluu myös suomalaisuuskuvaan: lapset lähtevät vieraasta maasta taivaltamaan kotiin, ja Sampo Lappalainen lähtee katsomaan vaarallista tunturien kuningasta.

Suomalainen alistuu toisinaan peloille, esimerkiksi sodalle tai Hiidelle. Sadussa Koivu ja tähti tämä näkyy materiaalisissa prosesseissa, esimerkiksi: sota *riehuu*, eivätkä suomalaiset voi taistella sitä vastaan mitenkään. Sadussa Sampo Lappalainen suomalaisilla puolestaan on pelonsekaista kunnioitusta Hiittä kohtaan, mikä näkyy leksikaalisissa valinnoissa siten, että Hiittä kutsutaan tunturien *kuninkaaksi*. Usko parempaan kuitenkin auttaa jaksamaan, ja suomalaiset voittavat nämä pelot. Sodan jälkeen elämä kukoistaa, ja Hiisikin nujerretaan Jumalan avulla.

Sampo Lappalaisesta huokuu paitsi suomalaisuus, myös lappilaisuus. Lappilaisille on tärkeää sekä kuulua suomalaisiin että erottua omaksi kansakseen. Leksikaalisilla valinnoilla tämä ero korostuu: Lappiin liittyvä sanasto kuvaa Lappia omana alueenaan, ja lumisanasto yhdistää sen koko Suomeen. Hiihto on tärkeää monelle suomalaiselle, ja se korostuu Lapissa, sillä siellä on enemmän lunta kuin muualla Suomessa. Poroja on Suomessa ainoastaan Lapissa, joten ne ovat omiaan vahvistamaan lappilaisten identiteettiä.

Tutkimustulokseni ovat samantyyliisiä kuin Jokelan (2000): isänmaa ja Jumala nousevat tärkeiksi hänenkin tutkielmassaan, jossa hän tutkii hyvän lapsen ja hyvän kansalaisen kriteerejä. Minun tutkimukseni etsii kuvia suomalaisuudesta. Koska Jokelan (2000) mukaan isänmaa ja Jumalan kunnioitus ovat hyviä kriteerejä, on suomalaisuuteen yhdistettävä sellainen piirre, että suomalainen pyrkii olemaan hyvä kaikin puolin. Rantasen (1997) tutkimuksen mukaan suomalainen on työteliäs. Omassa tutkimuksessanikin tuli esille työntekoon liittyvä näkemys: sadussa Koivu ja tähti isänmaan tulee olla työn kohde. Myös määrätietoisuus haasteiden edessä on verrattavissa työnteossa ilmene-

vään ahkeruuteen. Kaikkia minun tutkimuksessani ilmenneitä suomalaisuuskuvia ei ole näissä aiemmissa tutkimuksissa tullut esiin, esimerkiksi uhkarohkea suomalainen. Sadussa Koivu ja tähti uhkarohkeus liittyy kaipuuseen isänmaata kohtaan ja sadussa Sampo Lappalainen lapsenmieliseen uteliaisuuteen.

Hallidayn systeemis-funktionaalinen kieliteoria toimi hyvänä työkaluna analyysissäni. Eksperimentaaliset lausetyypit auttoivat minua ryhmittelemään verbejä, joten pystyin analysoimaan erityyppisten verbien luomaa suomalaisuuskuvaa. Näin sain muun muassa tekemiseen, tunteisiin ja suhteisiin liittyviä näkökulmia. Materiaalisten lausetyyppien ydinkysymyksiä ovat: Mitä tapahtui? Mitä joku teki jollekulle tai jollekin? (Shore 2012b: 164–165.) Näihin kysymyksiin keskityin materiaalisia lausetyyppejä koskevassa analyysissäni. Lauseen subjekti ja mahdollinen objekti olivat erityisen huomion kohteena. Mentaalisia lausetyyppejä tarkastellessani hyödynsin ISK:n tekemää jakoa tunnetta, havaintoa ja tiedontilaa ilmaiseviin verbeihin (ISK 2005 § 445). Relationaalisissa lausetyypeissä keskeistä on kuvata olion ja toisen olion tai olosuhteen välistä suhdetta (Shore 2012b: 165). Saduissa suhde kuvataan muun muassa suhde-, olosuhde-, tulos- ja omistuslauseilla. Leksikaalisissa valinnoissa tarkastellaan tekstin käsittelemää alaa sekä sanojen jäsentyneitä merkityssuhteita. Ala kuvaa eri elämänalueita ja niiden kohtaamista. Merkityssuhteita puolestaan ovat meronymia, hyponymia, lähisynonymia ja antonymia. (Shore 2012b: 163.) Leksikaalisten valintojen osalta ryhmittelin sanoja eri elämänalueilta ja tarkastelin niiden kohtaamista. Merkityssuhteilla loin suhteita eri sanojen välille. Näin siis myös leksikaalisten valintojen tarkastelu auttoi satujen suomalaisuuskuvan analysoinnissa.

Tutkielmani avulla ei voida muodostaa yleistyksiä Topeliuksen saduista, sillä valitsin aineistokseni sellaisia satuja, joissa mielestäni suomalaisuus on jollakin tavoin näkyvillä. Tutkielmaa voitaisiin jatkaa esimerkiksi analysoimalla lisää Topeliuksen satuja, jotta kuva vahvistuisi. Toinen jatko-tutkimusidea on käyttää analyysiin muitakin systeemis-funktionaalisen teorian metafunktoita. Tällöin tutkimukseen saataisiin enemmän näkökulmia. Kiinnostavaa olisi myös esimerkiksi vertailla eri vuosikymmeninä tehtyjä käännöksiä Topeliuksen saduista ja tutkia, kuinka suomalaisuuskuva on muuttunut ajan mittaan. Kandidaatintutkielman laajuudessa työssä ei kuitenkaan voida ottaa mukaan liikaa lisäyksiä, jottei tutkielma paisuisi liian suureksi.

Tutkimustuloksia voidaan soveltaa esimerkiksi opetuksessa: oppilaat voivat pohtia äidinkielen oppitunnilla, millaisia mielikuvia heille tulee tutkimuksessani esiin nousseista leksikaalisista valinnoista. Millaista suomalaisuutta sadut edustavat heille? Lisäksi he voivat pohtia, millaisia käsityksiä heillä itsellään on suomalaisuudesta ja vertailla omia käsityksiään esimerkiksi nykypäivän yleisiin käsityksiin tai aiemmin vallinneisiin käsityksiin.

LÄHTEET

Craft Museum of Finland 2015a: Lasten poro. –

<http://www.craftmuseum.fi/poro/lastenporo/pukeutuminen/nahkatyot.html> 13.1.2015.

Craft Museum of Finland 2015b: Poro ja poronhoito. –

<http://www.craftmuseum.fi/poro/poro/nyt.html> 16.1.2015.

Halliday, M. A. K. & Hasan, Ruqaiya 1985: *Language, context, and text: Aspects of language in a social-semiotic perspective*. Victoria: Deakin University.

Halliday, M. A. K. & Matthiessen, Christian M.I.M 1999: *Construing experience through meaning. A language-based approach to cognition*. Open Linguistics Series. London: Cassel.

ISK = Hakulinen, Auli, Vilkuna, Maria, Korhonen, Riitta, Koivisto, Vesa, Heinonen, Tarja Riitta & Alho, Irja 2005: *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Jokela, Päivi 2000: *Topeliaaninen lapsuus: Sakari Topeliuksen Lukemisia lapsille I – VIII – satukokoelmien diskurssianalyttistä luentaa*. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopiston taideaineiden laitos.

Klinge, Matti 1998: *Idylli ja uhka. Topeliuksen aatteita ja politiikkaa*. Porvoo: WSOY.

Lasten Parhaat Kirjat 2013: Topeliuksen sadut hurmaavat nyt nykysuomella. –

<http://www.lastenparhaatkirjat.fi/Lehdessa-nyt/Tietoa-tarinoiden-takaa/Topeliuksen-sadut-julkaistaan-nykysuomeksi/> 26.11.2014.

Pilhjerta, Ritva-Liisa 1997: Lukijalle. – Leena Jaakola (toim.), *Valtteriin matkassa. Suomalaisia satuja* s. 5. Helsinki: WSOY.

Rantanen, Päivi 1997: *Suolatut säkeet. Suomen ja suomalaisten diskursiivinen muotoutuminen 1600-luvulta Topeliukseen*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Shore, Susanna 2012a: Kieli, kielenkäyttö ja kielenkäytön lajit systeemis-funktionaalisessa teoriasa. – Vesa Heikkinen, Eero Voutilainen, Petri Lauerma, Ulla Tiililä & Mikko Lounela (toim.), *Genreanalyysi – tekstilajitutkimuksen käsikirja* s. 131–157. Helsinki: Gaudeamus.

Shore, Susanna 2012b: Systeemis-funktionaalinen teoria tekstien tutkimisessa. – Vesa Heikkinen, Eero Voutilainen, Petri Lauerma, Ulla Tiililä & Mikko Lounela (toim.), *Genreanalyysi – tekstilajitutkimuksen käsikirja* s. 158–185. Helsinki: Gaudeamus.

Shore, Susanna 2014: Reading to Learn -genrepedagogiikan kielitieteellinen perusta. – Susanna Shore & Katriina Rapatti (toim.), *Äidinkielen opettajain liiton vuosikirja 2014. Tekstilajitaidot. Lukemisen ja kirjoittamisen opetus koulussa* s. 37–64. Helsinki: Äidinkielen opettajain liitto.

Ventola, Eija 2006: Genre systeemis-funktionaalisessa kielitieteessä. Esimerkkinä asiointitilanteet. – Anne Mäntynen, Susanna Shore & Anna Solin (toim.), *Genre – tekstilaji*. s. 96–121. Helsinki: Hakapaino Oy.

Aineistolähteet

Lappalainen, Irja 1990: *Topeliuksen satuaarteet*. Keuruu: Otava.